

УДК 659.4:327.88

Я. Малик

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Досліджено питання інформаційної безпеки, її стану в сучасній Україні, а також перспективи розвитку інформаційного суспільства в державі.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційна політика, інформаційне суспільство, виклики і загрози, Україна.

В умовах мінливості і суперечливого глобального простору, проникливості кордонів і формування нової політичної географії виникли нові суперечності різного типу між окремими державами і регіонами. До низки гострих конфліктів призвели політичні, економічні, конфесійні, етнічні й інші протиріччя, намагання переглянути вже існуючі кордони, перерозподілити сфери впливу. У суперечностях між державами для досягнення успіху широко використовуються засоби і можливості інформаційної війни, тобто використання й управління інформацією з метою набуття конкурентоздатної переваги над супротивником. В умовах неоголошеної російсько-української війни на Донбасі й окупації Криму та частини Донецької та Луганської областей засоби такої війни широко використовувалися Росією в Україні. Тому для України важливим завданням постало забезпечення інформаційної безпеки.

Питання інформаційної безпеки України, її стану і перспектив розвитку, методологічне та теоретичне підґрунтя досліджуваної проблеми висвітлювалося в наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних авторів, як: І. Арістова, В. Бебик, А. Гальчинський, О. Голобуцький, П. Друкер, Я. Жаліло, О. Зоценко, І. Колідушко, А. Колодюк, Е. Лемберг, Є. Макаренко, Н. Марчук, Г. Почепцов, А. Пшеворський, М. Роуз, Е. Тофлер, Ф. Фукуяма, С. Чукут та інші.

Мета статті – висвітлення стану інформаційної безпеки в Україні, можливості подальшого її розвитку в умовах ідеологічного протистояння та інформаційної війни.

Інформаційна безпека є одним із видів національної безпеки. Відповідно до законодавства України, інформаційна безпека має таке визначення: “стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання, порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації” [1].

Інформаційна безпека означає:

- законодавче формування державної інформаційної політики;
- створення відповідно до законів України можливостей досягнення інформаційної достатності для ухвалення рішень органами державної влади, громадянами та об’єднаннями громадян, іншими суб’єктами права в Україні;
- гарантування свободи інформаційної діяльності та права доступу до інформації у національному інформаційному просторі України;
- всебічний розвиток інформаційної структури;

- підтримка розвитку національних інформаційних ресурсів України з урахуванням досягнень науки і техніки та особливостей духовно-культурного життя народу України;
- створення і впровадження безпечних інформаційних технологій;
- захист права власності всіх учасників інформаційної діяльності в національному просторі України;
- збереження права власності держави на стратегічні об'єкти інформаційної інфраструктури України;
- охорону державної таємниці, а також інформації з обмеженим доступом, що є об'єктом права власності або об'єктом лише володіння, користування чи розпорядження державою;
- створення загальної системи охорони інформації, зокрема охорони державної таємниці, а також іншої інформації з обмеженим доступом;
- захист національного інформаційного простору України від розповсюдження спотвореної або забороненої для поширення законодавством України інформаційної продукції;
- встановлення законодавством режиму доступу іноземних держав або їх представників до національних інформаційних ресурсів України та порядок використання цих ресурсів на основі договорів із іноземними державами;
- законодавче визначення порядку поширення інформаційної продукції зарубіжного виробництва на території України [2].

Державна політика інформаційної безпеки визначається пріоритетністю національних інтересів, системою небезпек і загроз та здійснюється шляхом реалізації відповідних доктрин, стратегій, концепцій і програм в інформаційній сфері відповідно до чинного законодавства.

У Законі України “Про основи національної безпеки України” визначено основні напрямки державної політики з питань національної безпеки в інформаційній сфері. До них належать:

- забезпечення інформаційного суверенітету України;
- вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну;
- активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживання службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України;
- забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції;
- вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України [3].

Для формування збалансованої державної політики та ефективного проведення комплексу узгоджених заходів щодо захисту національних інтересів в інформаційній

сфері створення розвиненого і захищеного інформаційного середовища слугує організацією функціонування системи інформаційної безпеки, складовими компонентами якої є національні інтереси в інформаційній сфері, загрози та небезпеки цим інтересам, сама інформаційна безпека як інструмент зі створення сприятливих умов для їх реалізації, які в сукупності становлять об'єкт управління органами державного управління, систему забезпечення інформаційної безпеки, тобто суб'єкт управління, більше того, основні напрямки політики національної безпеки в інформаційній сфері, а також внутрішнє та зовнішнє середовище. Інформаційна безпека забезпечується комплексом заходів системи забезпечення національної безпеки України, що включає сукупність державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян [4].

Правову основу забезпечення інформаційної безпеки України становлять Конституція України, закони України “Про основи національної безпеки України”, “Про інформаційну безпеку України”, “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” [5], “Про доступ до публічної інформації” [6], інші закони та інформативно-правові акти, а також ратифіковані або парафоровані Україною Договір про безпеку і співробітництво в Європі, Договір “Відкрите небо”, Угода про партнерство і співробітництво між європейським співтовариством і Україною, Додатковий протокол до Європейської конвенції про інформацію щодо іноземного законодавства, які зобов'язують країни-учасниці здійснювати багатосторонній обмін інформацією, потребують створення загальнодержавних механізмів зберігання та споживання отриманої інформації в національних інтересах.

Проте необхідно зауважити, що досі в Україні не прийнято закону, який би визначав концепцію державної інформаційної політики України. Відповідно, в країні не існує єдиного плану, єдиної державної позиції чи стратегії розвитку інформаційної галузі, а отже, і забезпечення інформаційної безпеки. Хоча протягом 2002 – 2010 рр. було три спроби ухвалити концепцію державної інформаційної політики – 2002, 2009 та 2010 р. 11 січня 2011 р. черговий проект концепції прийняли у першому читанні за основу закону і направили на доопрацювання Комітету Верховної Ради з питань свободи слова та інформації [7].

Лише після революції Гідності питанням інформаційної безпеки приділяється більше уваги. Указом Президента України було оприлюднено рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 р. “Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України”. Було передбачено у місячний термін розробити і внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти про внесення змін до деяких законів України щодо протидії інформаційній агресії іноземних держав, передбачивши механізм протидії негативному інформаційно-психологічному впливу, зокрема шляхом заборони ретрансляції телевізійних каналів, а також запровадження для іноземних засобів масової інформації, системи інформування та захисту журналістів, які працюють у зоні збройних конфліктів, вчинення терористичних актів, при ліквідації небезпечних злочинних груп.

У місячний термін також було передбачено за участю Національного інституту та інших органів розробити проект Стратегії розвитку інформаційного простору України і проект стратегії кібернетичної безпеки України, а також розробити комплексні заходи організаційного, інформаційного і роз'яснювального типу щодо всебічного висвітлення заходів із реалізації державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки, а

також посилення контролю за держанням законодавства з питань інформаційно-психологічної та кібернетичної безпеки.

Указом було передбачено у тримісячний термін робити проект нової редакції Доктрини інформаційної безпеки України, проект Закону України про кібернетичну безпеку України, законопроекти про внесення змін до деяких законів України, зокрема до Законів України “Про основи національної безпеки України”, “Про інформацію”, “Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах”, “Про службу безпеки України”, “Про службу спеціального зв’язку та захисту інформації України” та внести їх на розгляд Верховної Ради України [8].

В листопаді 2014 р. було створено Міністерство інформаційної політики. При Міністерстві в процесі спілкування Міністра Ю. Стеця з представниками громадськості була створена Експертна Рада, метою якої стала розробка Стратегії інформаційної політики України, Концепції інформаційної безпеки України та Державної програми розвитку інформаційного простору України [9].

До пріоритетних напрямків забезпечення інформаційної безпеки України можна зарахувати:

- створення законодавчої та нормативної бази;
- здійснення моніторингу інформаційної безпеки України;
- стандартизація, сертифікація та ліцензування діяльності у сфері забезпечення інформаційної безпеки України;
- удосконалення та розвиток державної інформаційної інфраструктури з урахуванням вимог інформаційної безпеки України;
- удосконалення системи освіти, навчання та виховання з урахуванням вимог інформаційної безпеки України та Закону України “Про державну мову”;
- розробка міжрегіональних, державних та міждержавних програм розвитку системи інформаційної безпеки України [10].

На сучасному етапі інтеграційних процесів України до Європейського Союзу особливого значення набуває проблема інформаційного забезпечення політики європейської інтеграції. Завданням інформаційної політики постала необхідність забезпечення вирішення двох основних завдань:

1. Забезпечення загальнонаціональної підтримки курсу інтеграції України в Європейський Союз широкими колами громадськості, створення проєвропейської більшості в суспільстві.

2. Донесення до урядів і громадськості країн-членів Європейського Союзу об’єктивної інформації про Україну, її досягнень на шляху реформ, створення позитивного іміджу України.

На шляху до вирішення цих завдань постають такі проблеми, які можна вирішити шляхом:

1. Проведення широкомасштабної інформаційної роз’яснювальної компанії серед населення України.

2. Здійснення іноземного просування України в країнах Європейського Союзу. Розроблення структурної програми просування України на міжнародному рівні в процесі просування України на міжнародному рівні в процесі інтеграції до Європейського Союзу [11].

Проведення планомірного інформування громадськості з питань європейської інтеграції відповідає пріоритетним напрямкам Програми інтеграції України до

Європейського Союзу. Для забезпечення підтримки політики європейської інтеграції України серед української громадськості необхідно запровадити системи ефективних заходів інформування та освіти суспільства, налагодити механізм співпраці державних органів із засобами масової інформації з метою ефективного використання інформації, яка надходить від центральних органів виконавчої влади, забезпечити прозорість у прийнятті відповідних рішень органів виконавчої влади, налагодити постійний зворотний зв'язок.

Заходи мають охоплювати усі сфери діяльності виконавчої влади. Серед основних заходів, які здійснюються, можна виділити такі освітні заходи:

- розроблення Національної програми перепідготовки й навчання державних службовців центральних, регіональних та місцевих органів влади, спрямованої на поглиблення знань про європейську інтеграцію, забезпечення розуміння цілей інтеграції до Європейського Союзу, його основних інституцій, процесу ухвалення рішень, вміння вести переговори, використовувати європейські інформаційні ресурси, покращення володіння хоча б однією з основних європейських мов;
- інформування молоді з питань інтеграції України до ЄС;
- поширення в Україні освітніх, наукових та культурних європейських програм “Сократ”, “Леонардо”, “Молодь”, “Проект Жана Моне” та інших;
- започаткування у вищих навчальних закладах освітніх програм із інтеграції України до ЄС.

Не менше значення мають видавничі заходи:

- готування та видання енциклопедії, словників, серії довідників про ЄС (його історію, законодавство, про держави-члени ЄС), листівок;
- розроблення методичних та довідкових матеріалів на допомогу викладачам, працівникам органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, присвячених питанням європейської інтеграції;
- виготовлення буклетів, інших пропагандистських матеріалів із висвітленням європейської інтеграції.

Належне місце в інформаційній політиці з питань європейської інтеграції займали комунікативні заходи:

- проведення зустрічей членів Уряду з політиками, представниками центральних, регіональних ЗМІ, громадськістю;
- організація семінарів, брифінгів для представників засобів масової інформації;
- забезпечення виступів керівників у регіонах з окремих питань інтеграції України до Європейського Союзу;
- проведення інтерв'ю, прес-конференцій з питань євроінтеграції;
- організація культурних масових заходів: проведення виставок, конференцій, акцій, форумів, показ високоякісної європейської продукції;
- створення інформаційних центрів із надання населенню інформаційних та консультативних послуг із питань євроінтеграції;

Важливі завдання реалізації інформаційної політики з питань євроінтеграції стоять перед ЗМІ, зокрема:

- підготовки низки телевізійних проєктів, програм, передач, репортажів із країн-членів ЄС та держав-кандидатів на вступ до ЄС про досвід європейської інтеграції, про нові можливості, перспективи, наслідки;

- залучення українських мас-медіа як друкованих, так і електронних, телебачення, радіо, інформаційних агентств до висвітлення різних аспектів української політики та внутрішнього життя через призму інтеграції до ЄС;

- розповсюдження через ЗМІ презентаційних та довідкових матеріалів із питань європейської інтеграції України;

- забезпечення участі керівників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади в теле- і радіопередачах із метою роз'яснення політики України з питань європейської інтеграції;

- створення веб-сторінок органів виконавчої влади, присвячених питанням європейської інтеграції, та забезпечення розміщення в Інтернеті повідомлень у рамках європейських процесів;

- проведення Інтернет-конференцій із залученням зацікавлених міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

Виконання цих заходів дасть змогу поліпшити знання суспільства про сутність європейської інтеграції, специфіку функціонування ЄС, подолати психологічний пострадянський бар'єр суспільної думки стосовно нової системи європейських координат й інтеграційних перспектив, забезпечити всебічну підтримку Уряду українським суспільством. За цього важливого значення набувають знання про ЄС та виховання молодих людей у дусі спільних європейських цінностей та ідеалів. Звичайно, виконання цих усіх заходів потребує значних фінансових затрат [12].

Високою буде ефективність від організації просування України в країнах Європейського Союзу та від розроблення структурної програми просування України на міжнародному рівні в процесі інтеграції до ЄС. Український імідж за кордоном має суттєвий вплив на реалізацію цілей української зовнішньої політики у напрямку інтеграції до ЄС. Дуже важливим є формування позитивного національного іміджу, зокрема в країнах-членах Європейського Союзу. Україна має переконати європейську громадськість, насамперед чиновників Європейської Комісії, що вона гідна посісти чільне місце в стабільній демократичній Європі. Україна зацікавлена в лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків з іншими країнами-членами ЄС. Для того, щоб співпрацювати з ними та формувати зону вільної торгівлі, що сприятиме інтенсифікації господарських взаємовідносин, активному обміну капіталом, товарами, послугами, робочою силою, необхідно вирішити багато проблем, одна з яких – забезпечити європейську громадськість повною та вичерпною інформацією про інтеграційну політику України. Від кращого розуміння європейським співтовариством української політики, соціальної сфери, культури тощо залежить місце та роль України. Від кращого розуміння європейським співтовариством української політики, соціальної сфери, культури тощо залежить місце та роль України на світовій арені. Успіх переговорів з Європейським Союзом, рівень прийняття європейською громадськістю намірів України щодо входження в ЄС залежить також від результативної діяльності у напрямку просування України серед країн-членів. Для цього теж повинні слугувати відповідні заходи та повинні бути визначені індикатори їх результативності [13].

В умовах, коли Україна відстоює свій євроінтеграційний курс, проти України розпочато неоголошену війну з боку Російської Федерації. Складовою частиною цієї війни є контрпропаганда, яка ведеться проти України – справжня інформаційна війна. За останніми даними зараз проходить інформаційна операція на Сході України. Ворог

намагається створити розкол між силовими структурами України та волонтерами, між силовими структурами і населення, скеровуються зусилля на зрив мобілізації тощо [14].

У зв'язку з посиленням негативного зовнішнього впливу на інформаційний простір України, що загрожує розмиванню суспільних цінностей і національної ідентичності, недостатніми залишаються обсяги вироблення конкурентноспроможного національного інформаційного продукту. Наближається до критичного стан безпеки інформаційно-комп'ютерних систем в галузі державного управління, фінансової і банківської сфери, енергетики, транспорту, внутрішніх та міжнародних комунікацій.

Забезпечення сприятливих зовнішніх умов для розвитку та безпеки держави передбачає забезпечення інформаційної безпеки при інтеграції до структур глобального інформаційного суспільства.

Ефективна реалізація стратегічних пріоритетів, основних принципів і завдань державної політики інформаційної безпеки потребує вдосконалення правових та організаційних механізмів управління інформаційною безпекою, його відповідного інтелектуально-кадрового і ресурсного забезпечення, зокрема вдосконалення законодавства з питань національної безпеки, насамперед шляхом:

- розвитку правових засад управління національною безпекою через розробку відповідних законів, концепцій, доктрин, стратегій і програм, зокрема антикорупційного законодавства, Національної програми протидії тероризму та екстремізму, Концепції розвитку Воєнної організації держави, Національної стратегії формування інформаційного суспільства, Доктрини інноваційного та науково-технологічного розвитку тощо;

- розробка та впровадження національних стандартів та технічних регламентів застосування інформаційно-комунікаційних технологій, гармонізованих із відповідними європейськими стандартами, зокрема з вимогами ратифікованої Верховною Радою України Конвенції про кіберзлочинність;

- приведення законодавства з питань охорони державної таємниці до європейських стандартів;

- розробка та впровадження загальнодержавної системи визначення та моніторингу порогових значень показників (індикаторів), що характеризують рівень захищеності національних інтересів у різних сферах життєдіяльності та виникнення реальних загроз національній безпеці.

Отже, у сучасних умовах важливою складовою національної безпеки є інформаційна безпека України, що є станом захищеності національних інтересів у інформаційній сфері.

Література

1. Інформаційна безпека [Електронний ресурс]. — Режим доступу : ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopedia/55-i/1943-informatsija-bezpeka.html.
2. Кравець Є. А. Інформаційна безпека держави / Є. А. Кравець // Юридична енциклопедія [Текст] : в 6 т. — К. : Укр. енцикл., 1992. — С. 744.
3. Про основи національної безпеки України [Текст] : Закон України // Урядовий кур'єр. — 2003. — 30 лип.
4. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції [Текст] : навч. посіб. / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Макименко, В. М. Желіховський. — К. : КНТ, 2006. — С. 16, 17.

5. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України // Урядовий кур'єр [Текст]. — 2007. — 14 лют.

6. Про доступ до публічної інформації : Закон України // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 2011. — № 32. — Ст. 314.

7. Інформаційна безпека України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : uk.wikipedia.org/wiki/інформаційна_безпека_України.

8. Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України [Електронний ресурс] : Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 р. — Режим доступу : www.president.gov.ua/dokument/17588.html.

9. Відбулось перше засідання Експертної Ради з розробки концепції інформаційної безпеки та з питань розвитку інформаційного простору [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.kmu.gov.ua/kontral/uk/pullish/article.

10. Медвідь Ф. Інформаційна безпека України: Виклики та Загрози [Електронний ресурс] / Ф. Медвідь. — Режим доступу : nato.ru.if.ua/journal/2009-2-28.pdf.

11. Нікішина Я. Інформаційне забезпечення політики європейської інтеграції України / Я. Нікішина // Вироблення державної політики. Аналітичні записки [Текст]. — К. : ІС, 2003. — С. 237.

12. Там само. — С. 240, 241.

13. Там само. — С. 242, 243.

14. Галушко С. Інформаційна безпека України [Електронний ресурс] / Сергій Галушко. — Режим доступу : utz.tv/telezrogrami/utz/euroukraina/item/21953.html.

15. Про стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12.02.2007 р. // Урядовий кур'єр [Текст]. — 2007. — 7 берез.

Ya. Malyk

INFORMATION SECURITY OF UKRAINE: STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

The information security and its state, as well as prospects for the development of information society in Ukraine are studied.

Key words: information security, information policy, information society, challenges and threats, Ukraine.